

Н. В. ЯРЕМЕНКО, Н. Е. КОЛОМОЕЦ

**КУРТУАЗНАЯ ЛИТЕРАТУРА СРЕДНЕВЕКОВЬЯ
И ТРАНСФОРМАЦИЯ ЕЕ ИДЕЙ В ПЕРИОД ВОЗРОЖДЕНИЯ**

В статье рассматривается процесс формирования куртуазной литературы в эпоху Средних веков, специфика ее модификации в период Возрождения. Значительное внимание уделено характеру образности, стилевому своеобразие, жанровой природе произведений.

Ключевые слова: трубадуры, миннезанг, рыцарский роман, куртуазность.

N. YAREMENKO, N. KOLOMIETS

**COURTLY LITERATURE OF THE MIDDLE AGES
AND THE TRANSFORMATION OF IDEAS IN THE RENAISSANCE**

This article discusses the formation of courtly literature in the Middle Ages, especially its modification during the Renaissance. Considerable attention is paid to the nature of the imagery, stylistic originality, genre works of nature. Moreover, analyzes the specifics of transformation and artistic concept of "courtly love" as the embodiment of ideals of the military- aristocratic strata of medieval society. Identified and analyzed samples stilnovistov lyric poets, in which an abstract idea is embodied in the form of an image of a beautiful lady.

Key words: troubadours, minezanh, chivalry, kurtuaznist.

Стаття надійшла до редколегії 12.01.2014 р.

УДК 826./6/.2 (477.65):82.091

Т. С. ЯРОВЕНКО**ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ПРОВОКАТИВНІ ІНТЕНЦІЇ
В. ВИННИЧЕНКА ДРУГОГО ПЕРІОДУ ТВОРЧОСТІ:
НАУКОВА ПАРАДИГМА ОСМИСЛЕННЯ**

У статті зроблено порівняльний аналіз реакції української та російської читацької громадськості й професійної критики на провокативно-експериментальні твори В. Винниченка в контексті утвердження національного імперативу на тлі соціальних зрушень доби.

Ключові слова: дискусія, епістолярій, національна ідентифікація, контекст, мегатекст.

Твори В. Винниченка неодмінно привертали увагу широкої читацької аудиторії, стаючи неодноразово об'єктом поляричних за морально-естетичною позицією дискусій з амплітудою коливання від канону до цілковитого заперечення всього, що підлягало революційно-художньому освоєнню гострих «соціально-політичних і морально-психологічних колізій своєї епохи» [10, 135]. Чимало негативу в інтерпретацію творчого доробку літератора додавала народницька вітчизняна і популярна на той час марксистсько-більшовицька (В. Воровський, М. Ольмінський та ін.) критика, яка керувалася настановами «буревісника революції» М. Горького і вердиктом роману «На весах жизни» «неперебірливого у висловах» В. Леніна зокрема [15, 107]. Таке псевдокритичне і тенденційне потрактування склало основу створення негативного формату оцінки творчості В. Винниченка як у міжреволюційній Росії, так і в подальший період соцреалістичного абсолютизму. Тому завдання даної

студії полягає у здійсненні наукового екскурсу в історію критичної рецепції художнього доробку В. Винниченка - драматурга й прозаїка в Україні та Росії другого періоду творчості митця.

У другому періоді творчості – психологічного роману й драми ідей, які прийшли на зміну жанру оповідання «з гострою соціально-психологічною колізією в центрі» [21, 39] – В. Винниченко постає у новій іпостасі пошуковця-експериментатора, що виводить його творчість на маргінальні позиції сучасної йому літературної рецепції. Порушенням проблем моралі, як засадничих у соціально-політичному перетворенні світу та розбудові його на соціалістичних засадах, що забезпечить досягнення людського щастя, а також з метою анатомування різноманітних психологічних типів і, зокрема, апробації теорії «честності з собою» у несподіваних, здебільшого провокативних ситуаціях, письменник свідомо створює низку дихотомій. Серед них на-

самперед такі: якісно новий підхід до завдань літератури – переважно негативна рецепція критики аж до відвертого заперечення народниками; експериментальний метод письма – шок в середовищі прогресивно налаштованої інтелігенції; бачення нового суспільного життя через призму теорії «чесності з собою» – суперечності власного світогляду (художник/доктринер, догматик/естет, марксист/ніцшеанець, прихильник індивідуальної філософії/апологет «стадного» інстинкту тощо), пошуки «нової моралі» – принципове несприйняття та осуд міщансько-обивательською читацькою аудиторією і т. ін. Таким чином, на зміну легкості та безпосередності ранніх творів письменника прийшла, за влучним визначенням М. Євшана, «проповідь нової моралі, до того ще моралі партійної». З огляду на зазначені метаморфози, М. Гехтер висловить пророче припущення, що поворот у темах і поетиці В. Винниченка відіграє спрямовуючу роль в еволюції всієї української літератури [5].

Хто став об'єктом обсервації В. Винниченка, що викликало вибух громадського обурення? У творчій лабораторії митця представники інтелігенції – художньої («Мemento», «Чорна Пантера і Білий Медвідь»), наукової («Брехня», «Натусь», «Пригвождені», «Закон»), а також революціонери, здебільшого у протиріччі сповідуваних ідей і особистої сутності («Дісгармонія», «Великий Молох», «Базар»). Ці ж персонажі представлені і в романістиці другого періоду («По-свій», «Божки», «Чесність з собою», «Рівновага», «Хочу!», «Записки кирпатого Мефістофеля», «Заповіт батьків»), оскільки письменник розгортав порушені в драматургії проблеми на сторінках великої прози.

Серед активних критиків творів В. Винниченка, особливо оповідання «Момент» і скандального драматичного трикутника «Дісгармонія» – «Великий Молох» – «Щаблі життя» (головний об'єкт розгрому), романів російською мовою, а в підсумку – принципу «чесності з собою» загалом, адже саме вона є тією магістральною віссю, навколо якої обертається вся проблематика доробку письменника другого періоду, – насамперед М. Гехтер («Щаблі» – «торжествений гімн проституції») [6, 1–2], С. Єфремов (вражаюча назва статті – «Літературний намул» [9], а написати її напо-

умив автора Є. Чикаленко з благою метою «відвернути» драматурга від «таких тем!») [28, 19], І. Нечуй-Левицький («еротист», «еротоман» «заповзявся витовмачити тільки полову справу, наче од цього залежить будуще спасіння й добробуття усього суспільства») [19], С. Петлюра (герой В. Винниченка – індивідуаліст, не здатний «піднятися понад своє маленьке я і злитися в могутньому колективному ми»)[22, 11–14], М. Сріблянський («чесність з собою» взагалі руйнівна для будь-якої моралі) [24, 96–108], Г. Хоткевич («Щаблі» – «апотеоза самця та ще й соціаліста») [27, 131–132], Є. Чикаленко (про повість «Честность с собой»: «М. С. Грушевський [...] написав з приводу цієї повісти Винниченкові – чи не можна вже переіменувати тему, бо «прочія части тіла ображаються» [...] по грубому, але справедливому вислову В. П. Степаненка, всі жінки в повісті Винниченка рвуться до «бугая») [28, 142] та ін.

Є ще одна характеристична деталь винниченкового експериментаторства: створюючи інтертекстуальну діалогію «п'єса «Щаблі життя» – роман «Чесність з собою», В. Винниченко конструює героя – носія власних ідей, якого трансформував «в коло своїх почуттів та думок і примусив увійти в реальне практичне життя з цими висновками»[4, 38]. Звідси пильна увага до дилеми: твори В. Винниченка публіцистика чи література? Звідси народницький критичний дискурс та легко прийняті на озброєння ярлики на зразок «порнографізму» (С. Єфремов, Г. Хоткевич), які заводять критику на манівці подалі від теорії «чесності з собою» [25].

Усе перелічене вище є складовими довготривалої літературної полеміки, до якої приєднуються широкі кола читачів, що врешті-решт призведе фактично до публічного суду над письменником, головними звинуваченнями на якому, як уже зазначалося, фігуруватимуть здебільшого надмір сексуальної проблематики, «пропаганда» проституції та вільного кохання, еротизм, а найбільше – розвінчання передових людей часу – революціонерів, змальованих зсередини «докладно і рельєфно [...] в різні моменти і в різних умовах» [8, 205] з постановкою проблеми моральності / аморальності в контексті партійної моралі і т. ін. Аналізована ситуація чітко ілюструється епі-

столярними діалогами В. Винниченка і М. Коцюбинського. Перед від'їздом на Капрі, Винниченко ділиться з Коцюбинським своїми творчими планами, обґрунтовуючи рішучі настрої боротьби з «крикунами»: «Думаю також працювати там над відповіддю всім крикунам, що підняли такий галас з приводу «Щаблів» [...] Між іншим, спираються («крикуни» – Т. Я.) на те, що читачі дуже незадоволені моїм таким писанням. Приводять приклад, що група селян прислала в редакцію (колективного) листа, щоб в «Раді» більш не містили таких оповідань, як «Момент» [...] А коли знатиму, що не всі укр[аїнські] читачі такі, як та «група селян», то ніякі ні свої, ні чужі цензури не заборонять сказати те, що вистраждано і виношено під серцем» [17, 42].

М. Коцюбинський зрозумів наміри В. Винниченка адекватно: відповідь на критику мала бути написана у відповідному жанрі – публіцистичному. Втім, В. Винниченко ще не осягнув у достатній мірі можливостей публіцистики, високо поцінуючи суспільне призначення власне літератури. Проте мине не так багато часу, і митець знов і знов звертатиметься до публіцистики, зокрема до форми «відкритого листа». І як завжди, письменника цікавить авторитетна думка найближчих друзів, в першу чергу, звісно, М. Коцюбинського: «Посилаю Вам свою брошуру. Дуже цікаво знати Вашу думку про неї» [17, 52]. М. Коцюбинський відповідав: «[...] В кожному разі сталося добре, що Ви висловились вже, зайняли певну позицію перед читачем, і тепер легше буде йому розібратися у тому недостатньому гвалті, який знявся з приводу останніх праць Ваших» [17, 52].

Суперечливе ставлення до письменника особливо загострилося також у зв'язку з його входженням в російську літературу. Причиною «переходу» в російську літературу було, по-перше, обструкційне ставлення до його творчого доробку українських видавництв і критики, а також значної частини читацької громадськості. Мусимо також констатувати і той факт, що причиною міжлітературних конфліктів було обмежене інтелектуальне середовище, яке здебільшого не сягало рівня І. Франка і М. Грушевського, Б. Грінченка і С. Єфремова, О. Кобилянської, Олени Пчілки, О. Олеся, М. Вороного і самого В. Винниченка.

Цей факт констатував М. Коцюбинський: «З нашою ж критикою не можна серйозно рахуватись: вона далеко слабша од белетристики» [17, 50]. Подібного ж не спостерігалось у сфері діяльності представників російської культури.

Окрім відкритих листів, ситуаційні колізії простежуються і в приватному листуванні В. Винниченка. Так, письменник скаржиться М. Коцюбинському, що його «випихають» з рідної літератури [17, 48]. Нарікання В. Винниченка не зовсім справедливі щодо власної творчості. Принаймні за два місяці до цього його адресат із захопленням писав: «Читаючи Ваші роботи, я собі кажу: гарно, прекрасно, але він дасть ще щось більше, щось краще, він мусить дати» [17, 49]. Тепер М. Коцюбинський змушений був висувати своєму молодшому літературному колезі вагомі контраргументи: «Письменник (поет, белетрист) не може безкарно змінити мову: вона помститься» [17, 50].

Більш радикальну позицію займе Д. Донцов, розцінюючи пролетарську мораль В. Винниченка як «культ проституції та моральну дегенерацію», а саму позицію письменника як стояння «одною ногою в українстві, другою в російщині» [3, 2–3].

Не зрозуміла хисткого становища митця і Леся Українка, хоча її позиція засвідчує насамперед національно-патріотичний підхід до проблеми, який вимагав «жертвовного шляху» в умовах цілеспрямованого лінгвоциду: «Двоязичність його літ[ературної] діяльності робить на мене останнім часом дуже сумне враження і здається мені особливе тепер (в момент гострого становлення такої справи) принципіально шкідливою. Нехай би він уже став або сюди, або туди, то й люде б знали, як до нього ставитись, а так як тепер, то я волю стояти осторонь» [23, 26]. Проте не став осторонь авторитетний науковець європейського рівня М. Грушевський, який, відзначивши єдність у визнанні безперечного таланту Винниченка неоднозначними у своєму ставленні до письменника критиками, назвав «інцидент» з романами «Чесність з собою» та «Рівновага», написаними по-російському, «сумним свідоцтвом суспільної байдужості до вартостей нашої культури» [7, 403]. Таким чином, М. Грушевський по суті закликав українську критику й громадськість звернути увагу на художньо-естетичну значимість Винни-

ченкових творів. Після емоційно-враженневих відгуків та інтерпретацій стала на порі необхідність «зрозуміти загальнолюдський потенціал творчості Винниченка», що в свою чергу передбачало «конструювання контекстуальної площини» [26, 131].

Другою причиною, неминуче похідною від першої, була постійна матеріальна залежність В. Винниченка. Але відсутність належних коштів призводила до того, що, за висновком Є. Чикаленка, «...твори Винниченка та Коцюбинського ми можемо давати тільки зрідка, як великопразникову страву» [28, 217–218].

Проте останню крапку над «і» письменник поставив у листі до Є. Чикаленка: «Моє діло служити тим, які дали мені життя, служити всім своїм життям, служити так, як я по ширості і розуму вважаю за найкраще. І через це, мені здається, я ніколи не буду російським письменником» [28, 232–233]. Є. Чикаленко зрозумів свого «літературного хрещеника» і зробив правильний висновок: «Очевидно, він вирішив, що таки повинен зостатись українським письменником, який тільки ходить «на заробітки» в російську літературу» [28, 234].

Прозірливість Є. Чикаленка відлунує в «Літературно-Науковому віснику» в міркуваннях цитованого вище М. Грушевського: «Не сумніваємося, що й російські сторожі моральності і всякіє «человеки в футляре» будуть з обуренням проносити ім'я Винниченка. Але поза цими елементами, незалежно від критичного, а навіть негативного трактування його теоретичних поглядів, Винниченко серед Росії знайде, мабуть, інші відносини – у нього знайдуться там покупець і читач, і вдумливий цінитель» [7, 403]. Вчений, по суті, передбачив ідентичність потрактування прози В. Винниченка в українській та російській критиці.

Показовою ілюстрацією порушеного питання є полеміка 1908 року навколо оповідання В. Винниченка «Те ж саме», яке викликало неоднозначну реакцію [18, 457].

У листі до Є. Чикаленка письменник обстоює власні переконання, використовуючи для цього навіть розлогу метафору: «Хочу тільки нагадати Вам вашу ж байку про чоловіка, якому радили, де поставити піч. Ви це радили, поки я не дуже розходився з Вами (тут і далі вид. – В. В.), а коли розійшовся, Ви забули власну пораду і неодмінно хочете, щоб я пос-

тавив піч у той куток, який Вам найбільше подобається» [18, 444–445]. Є. Чикаленко швидко відреагував на лист Винниченка, поставивши у центрі своєї відповіді беззаперечний авторитет Горького [18, 447].

З відповіді В. Винниченка на цей лист для нас найбільш вагомою є логіка викладу поглядів письменника на мистецтво і одвічну триаду «автор – твір – читач», яка дає уявлення про читацьке сприйняття його прози, а також стисла характеристика горьківської ідеології: «[...] Ви пишете, що Горький, напевне, не надрукує «Те ж саме». Правда. Але ж не думаю, щоб Вам приємно було, коли б я почав писати речі в стилі «Мать». Горький же тепер такий фанатичний есдек, що всяку річ, яка не є прокламація, бракує. «Голоту» й «Голод» він найбільш хвалив за їх здатність до прокламацій» [18, 448].

У листах М. Горького, незважаючи на запевнення останнього в «дружніх, а не вчительських запереченнях» своєму візаві, відчутно менторський, дещо зверхній тиск, продиктований критерієм корисності/некорисності твору, а відтак і внесення коректив у мистецьке кредо письменника та його громадянської позиції [16, 50], що й зумовило згодом вихід суперечки за межі особистого у формі «Відкритого листа В. Винниченка до М. Горького» [16, 57].

Ставлення М. Горького до творчості В. Винниченка не змінилося з часом на краще, навпаки, окремі «розгромні висновки», як у випадку з романом «На весах жизни» (1911 р.), висловлені В. Миролубову, на нашу думку, ставали своєрідною настановою до вилучення письменника з активного літературного процесу: «Я, звичайно, розумію, що він пише з бажання «послужити правді», але я знаю також і про те, що деякі з тих, хто служить, небезпечніші за ворогів» [14, 177–178].

Таким чином, простежуються витoki неохвальної реакції російської критики щодо українського епатажного письменника. Проте, як і в українській критиці першого періоду, росіяни відзначили такі провідні риси таланту і творчої манери В. Винниченка, як «художня майстерність, сміливість невтомного пошуку істини, жага справедливості й правди» [13, 126–127], прикладом чого може бути відгук відомого історика літератури і

популярного критика К. Арабажина: «Натура смелая, страстная, с большим темпераментом, с кипучей, знойной кровью, он в то же время весь в полосе общечеловеческих, демократических интересов» [1, 131]. Хоча після ґрунтовного аналізу «Чесності з собою», критик був змушений зробити невтішний висновок, що митець не виконав запланованих завдань, створивши, по суті, не мистецькі твори, а документ епохи морального і соціального розпаду [1, 141].

Як підсумок, маємо говорити про два полюси сприйняття / інтерпретації творчості митця українською та російською літературно-критичною громадськістю з багатьма мистецькими та ідеологічними нюансами, які окреслюються як позитивом (художньо-естетична якість прозових і драматичних творів з усіма здобутками і випереджувальними революційними перетвореннями на тлі російської літератури, психологічна переконливість вчинків і дій героїв як «живих людей», гідне продовження кращих традицій української літератури тощо), так і негативом (вульгарно-соціологічні підходи прочитання за диктату вимоги «нужности/ненужности», звинувачення у ренегатстві, нігілізмі, наклепах на революціонерів і т. ін.) – О. Амфітеатров, З. Гіппіус (під псевдо Антон Крайній), А. Дивильковський, Є. Колтоновська, М. Коробка, В. Львов-Рогачевський та ін. Проте, важливим є спостереження Н. Крутікової щодо виходу російських реципієнтів з вузького кола аналізу творів певної тематики і пошуків паралелей доробку В. Винниченка в російській літературі (Л. Андрєєв, М. Арцибашев, М. Горький, О. Купрін і щонайбільше Ф. Достоєвський – на рівні ремінісценцій, інтертексту, перехрещення творчих шукань, незважаючи на різні концептуальні мистецькі позиції і світогляд), що було симптоматичним також і для української критики [13, 126–127]. Так, зазначає Н. Крутікова, роман «На весах жизни» (у перекладі рідною мовою «Рівновага») був помічений українською критикою, зокрема А. Ніковським, який відмітив «зменшення тенденційності», наявність «вірних – і сильних моментів», прагнення письменника, правдиво змальовуючи життя політичної еміграції, виявити внутрішній світ героїв [20]. Загалом залишається безсумнівним констатова-

ний В. Хархун факт: «Винниченко розірвав вузьконаціональні кордони, ставши цікавим і для росіян» [26, 131].

М. Зеров узагальнено-образно охарактеризував ставлення В. Винниченка до власної творчості та своїх завдань як белетриста і реакцію читацького загалу на обраний митцем новий шлях: «ширший і принадніший, як видавалося самому письменникові – небезпечний та непевний, як видавалося тогочасній критиці» [11, 441].

Головним постулатом мистецької доктрини В. Винниченка було завдання літератури впливати на зміни в суспільному житті. Звідси «тенденційність», «публіцистичність», «проповідництво», «філософствування», «менторство», що категорично засуджували й аргументували особисте неприйняття такої (курсив наш. – Т. Я.) творчості письменника його сучасники С. Єфремов, М. Євшан, І. Кончіц, І. Личко, П. Христюк та ін.

Та все ж у будь-якому випадку і перший, і другий етапи творчості В. Винниченка надали українській літературі «значення революції», що було визнано як сучасниками митця, так і дослідниками наступних поколінь.

Список використаної літератури

1. Арабажин К. В. Винниченко / К. Арабажин // Новая жизнь, 1911. — № 9. — С. 114–141.
2. Василько Ан. Твори В. Винниченка, том IV / Ан. Василько // Рада. — 1912. — № 6. — С. 4–5.
3. Василько Ан. Надмірні претензії і смішні наслідки / Ан. Василько // Рада. — 1913. — № 255. — С. 2–3.
4. Винниченко В. О морали господствующих и морали угнетённых (Открытое письмо к моим читателям и критикам) / В. Винниченко. — Л.: Друкарня народна, 1911. — 92 с.
5. Гехтер М. Українська література в 1910 р. / М. Гехтер // Літературно-науковий вісник. — 1911. — № 2. — С. 317–359.
6. Гехтер М. Новини нашої літератури. «Дзвін», 36. I / М. Гехтер // Рада. — 1908. — 2–6 лютого. — С. 1–2.
7. Грушевський М. На українські теми / М. Грушевський // Літературно-науковий вісник. — 1911. — Т. 53. — Кн. 2. — С. 391–403.
8. Грушевський О. З сучасної української літератури. Начерки і характеристики. Ч. I. Українські повістярі другої половини XIX в. / О. Грушевський. — К.: Видавниче товариство «Криниця», 1918. — 208 с.
9. Єфремов С. Літературний намул / С. Єфремов // Рада. — 1908. — 7, 8, 11, 12, 14, 17 березня. Або: Єфремов С. Нариси історії української літератури й критики / С. Єфремов. — Мюнхен, 1994.
10. Жулинський М. Володимир Винниченко (1880—1951) / М. Жулинський // Із забуття — в безсмертя (Сторінки призабутої спадщини). — К.: Дніпро, 1990. — С. 128–151.
11. Зеров М. «Сонячна машина» як літературний твір // Твори: у 2-х т. / М. Зеров; упоряд. Г. П. Кочура, Д. В. Павличка. — К.: Дніпро, 1990. —

- Т. 2 : Історико-літературні та літературознавчі праці. — 1990. — С. 435—456.
12. Інститут рукописів НБУ ім. В. Вернадського. — Фонд 293. — Справа 73 — 183.
  13. Крутікова Н. Роман В. Винниченка «На весах жизни» у дзеркалі російської критики / Н. Крутікова // Київська старовина. — 2000. — № 1(331). — С. 119—128.
  14. Лист М. Горького до В. Миролубова від 2 вересня (за ст. ст.) 1911 р. // Горький М. Собр. соч. : в 30 т. — М. : Худож. л-ра, 1955. — Т. 29. — С. 177—178.
  15. Лист В. Леніна до І. Арманд // В. Ленін Повне зібрання творів : у 50-ти т. — К. : Політичне вид-во України, 1974. — Т. 48. — С. 289—290.
  16. Листування В. Винниченка з М. Горьким (1908—1909) // Слово і час. — 1993. — № 2. — С. 46—57; 72.
  17. Листування М. Коцюбинського з В. Винниченком (Вступ, підготовка текстів та коментарів Федченка П. Н.) // Рад. літературознавство. — 1988. — № 2. — С. 37—60.
  18. Листування В. Винниченка з Є. Чикаленком / Листи дружні — і сердиті // Капрійські сюжети : «Італійська» проза Михайла Коцюбинського та Володимира Винниченка / уклад. В. Панченко. — К. : Факт, 2003. — С. 441—469.
  19. Нечуй-Левицький І. Українська декадентщина / І. Нечуй-Левицький // Історія української літературної критики та літературознавства: хрестоматія: (у трьох книгах) / упоряд. П. М. Федченко. — К. : Либідь, 1998. — Кн. 2: Українська літературна критика та літературознавство другої половини ХІХ — початку ХХ ст. — 1998. — С. 229—237.
  20. Ніковський А. Українська література в 1913 році / А. Ніковський // Літературно-науковий вісник, 1914. — Кн. 1. — С. 151—163.
  21. Панченко В. Будинок з химерами. Творчість Володимира Винниченка 1900 — 1920 рр. у європейському контексті / В. Панченко. — Кіровоград : [б. в.], 1998. — 272 с.
  22. Петлюра С. Новини нашої літератури. «Дзвін» — збірник. Впорядник-видавець В. Винниченко / С. Петлюра // Слово. — Київ. — неділя 13.01.1908 р. — №2. — С. 11—14.
  23. Радишевський Р. Сторінки співпраці Лесі Українки з «Літературно-науковим вісником». Вступ, підготовка текстів і примітки Радишевського Р. П. / Р. Радишевський // Слово і час. — 1991. — №3. — С. 24—27.
  24. Сріблянський М. Боротьба за індивідуальність (З літературного життя р. 1911 на Україні) / М. Сріблянський // Українська хата. — 1912. — № 14. — С. 96—108.
  25. Тхорук Р. Драма «Дізгармонія» та «Щаблі життя»: відгуки перших читачів / Р. Тхорук // Наукові записки. — Випуск 62. — Серія : Філологічні науки (літературознавство, мовознавство). — Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2005. — С. 71—80.
  26. Хархун В. З історії вивчення літературної творчості В. Винниченка / В. Хархун // Київська старовина. — 2000. — № 1(331). — С. 128—133.
  27. Хоткевич Г. Літературні враження / Г. Хоткевич // Літературно-науковий вісник. — 1908. — Т. 42 (Кн. 4). — С. 131—132.
  28. Чикаленко Є. Щоденник (1861—1929) : у 2-х т. : Док.-художнє видання / Є. Чикаленко. — К. : Темпора, 2004. — Т. І. — 2004. — 428 с.

Т. С. ЯРОВЕНКО

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ПРОВОКАЦИОННЫЕ ИНТЕНЦИИ В. ВИННИЧЕНКО ВТОРОГО ПЕРИОДА ТВОРЧЕСТВА: НАУЧНАЯ ПАРАДИГМА ОСМЫСЛЕНИЯ

В статье осуществляется сравнительный анализ реакции украинской и российской читательской общественности и профессиональной критики на провокационно-экспериментальные произведения В. Винниченка в контексте утверждения национального императива на фоне социальных изменений эпохи.

Ключевые слова: дискуссия, эпистолярный, национальная идентификация, контекст, мегатекст.

T. YAROVENKO

EXPERIMENTAL AND PROVOCATIVE INTENTIONS OF THE SECOND PERIOD OF V. VYNNYCHENKO'S CREATIVITY

The paper is a comparative analysis of the reaction of Ukrainian and Russian reading public and professional critics of V. Vynnychenko's provocative and experimental works in the context of the approval of the national imperative against the background of era of social change.

Key words: discussion, epistolary, national identification, context, megatext.

Стаття надійшла до редколегії 6.11.2013 р.